

ECONOMIA REPUBLICII MOLDOVA ÎN LUMINA RECENTEI CRIZE ECONOMICE MONDIALE

Viorel GÎRBU

ECONOMY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE LIGHT OF RECENT GLOBAL ECONOMIC CRISIS

The article describes the situation of the economy of the Republic of Moldova after about 20 years of transition from socialism. As a benchmark for the state of the economy, is taken the depth of the impact exercised on it by the recent global economic crisis. In this respect, in order to give better understanding of the situation, a reference is made in the article to the development of the economy of Poland.

Main conclusions bought by the author are related to the need to review the role of the state in the Moldavian economy and also of the modalities to deliver the social function of the state. Another aspect touched in the article is regarded to the principle of the "knowledge based society" which can offer positive perspectives for the Moldavian economy, if it can be enforced by a well correlated and integrated model of economic growth, or better defined: "economic catch-up". As a departure point for it, the author suggests the economic model applied by the countries from the South-east Asian region in the second part of the XX's century.

În prezent, economia Republicii Moldova, alături de multe alte economii, se află într-o fază de recuperare ca urmare a efectelor nefaste ale recente crize financiare și economice, declanșate la nivel mondial. Pe primele nouă luni ale anului curent, produsul intern brut al țării a crescut în termeni reali cu 5,6%.

Deși economia Moldovei este puțin integrată în economia mondială, consecințele crizei financiare și economice au fost resimțite de întreaga societate. Factorul, prin care s-a propagat criza în Moldova, este legat de dependența țării de remitențele transmise de peste hotare, precum și de competitivitatea redusă a produselor autohtone. În acest sens, importanța formării unui sistem economic sustenabil și cu o „imunitate” puternică în fața șocurilor economice externe este cât se poate de actuală pentru Republica Moldova.

Polonia este una din puținele state de pe continentul european care a reușit nu doar să reducă impactul negativ al crizei economice mondiale, ci și să obțină o creștere economică reală. Acest rezultat este rodul unei politici economice prudente, implementate de guvernul de la Varșovia, care nu a permis formarea așa numitor „bule” pe piețele naționale majore. Polonia a fost favorizată de o piață internă vastă, care a permis absorbția produselor nesolicitate temporar la export,

ca efect al cererii scăzute. Dar cauze, poate chiar mai importante decât acestea, pot fi găsite în politica economică implementată de țara respectivă cu mult timp în urmă.

Mă refer aici la experiența Poloniei în perioada de tranziție de la sistemul socialist de organizare a economiei la începutul anilor '90, care poate prezenta actualmente interes pentru Republica Moldova. Astfel, deși acest proces nu este unul determinat de necesitatea aplanării undelor distructive transmise asupra economiilor naționale în perioadele de criză, însăși tranziția de la un sistem economic socialist la unul capitalist reprezintă o situație de criză și incertitudine. Moldova a fost nevoită să identifice soluții pentru o problemă similară, deși cu mai puțin succes decât Polonia. Parțial aceasta se explică și prin nivelul diferit de la care a început tranziția în Moldova în raport cu statele fostului lagăr socialist, inclusiv Polonia.

Astfel, cu toate că Polonia, ca și alte state central-europene, a fost obligată să meargă pe calea construirii unei economii socialiste, aceasta totuși s-a constituit într-un sistem integrat, independent, în virtutea independenței politice a Poloniei. În Moldova, situația de început a fost mai dificilă din motivul că economia țării n-a fost decât o componentă în cadrul unui sistem economic integrat mai larg, cel al URSS.

Dacă statele central-europene, printre care și Polonia, au inițiat tranziția către un sistem economic bazat pe principiile economiei de piață la începutul anilor '80, în Moldova acest proces a început numai odată cu declararea independenței, proces, de altfel, îngreunat și de conflictul militar de pe Nistru, care a rupt o parte importantă din patrimoniul industrial al țării.

Oricum, veriga slabă a fost nu punctul de plecare, ci modul în care a fost gestionată ieșirea din criza „socialistă”. Aici experiența Poloniei pentru Moldova, dar și pentru alte state, poate constitui un reper. Cea mai importantă lecție care poate fi trasă este că reformele trebuie duse până la capăt, gândite și aplicate de o manieră sistemică. Este imperativ necesar să fie clarificate aspectele legate de amplitudinea transformărilor economice planificate, viteza cu care se dorește să se meargă pe calea restructurării și unde se dorește să se ajungă. Din experiența Poloniei știm că reformele economice majore trebuie să fie cuprinzătoare, realizate într-o perioadă cât mai succintă și cu efecte ample.

Evaluarea costurilor sociale ale implementării unei reforme, precum și ale nereformării, prezintă o importanță esențială. Astfel, deși nereformarea, îndeosebi în aspectele care au „priză” la public și vizează întreaga societate, poate aduce beneficii politice de moment, aceasta va avea un impact negativ amplificat pentru următoarele generații. Curajul cu care s-a mers în Polonia pe implementarea unor reforme drastice și hotărâte este de admirat. În Moldova, din

păcate, s-a recurs la reforme parțiale și cu lungă durată în timp, iar viziunea asupra dezvoltării unei economii robuste și competitive a lipsit în mare parte.

Independența politică a oricărui stat rezidă în independența economică. Dacă se dorește menținerea viabilității Moldovei ca stat independent este importantă formarea unui „motor” economic național foarte puternic.

Dar ce presupune aceasta în cazul Republicii Moldova? Competențele statului în societățile moderne sunt limitate, în special în cazul economiilor avansate. În virtutea principiilor unei societăți democratice și dezvoltate, statul trebuie să-și asume doar acele activități, care nu pot fi eficient desfășurate de ceilalți participanți la viața publică, precum mediul privat care activează în condițiile unei piețe libere, sau societatea civilă. Totuși, rolul statului, deși limitat, este unul activ, precum ne arată experiența statelor dezvoltate.

Situația precară, în care se află economia Republicii Moldova, indică necesitatea unei implicări mai largi a statului în acest domeniu. Moldova a început implementarea unui model de dezvoltare economică bazat pe principiile liberale la scurt timp de la independență, liberalizând comerțul extern, cursul valutar și piețele de bunuri și servicii. Dar situația specială în care s-a aflat economia țării la acea dată, fiind integrată excesiv cu economiile celorlalte republici ex-sovietice, precum și dimensiunile reduse ale acesteia, dependența de importul resurselor energetice, a dus la dezasamblarea ei aproape completă.

Pe de altă parte, deși aria de acțiune a statului în economia reală a Moldovei s-a redus rapid în timp, mediul privat a ezitat să-i ocupe locul. Astfel, economia națională, scăzută mult în dimensiune, a fost înlocuită în principal de importuri, iar o bună parte din populația țării a fost nevoită să caute posibilități de angajare în câmpul muncii în afara țării. Această situație denotă faptul că statul a perceput greșit rolul său în economie și nu a oferit suficiente pârghii în vederea depășirii deficiențelor atestate în economie, care nu au putut fi înlăturate de societatea civilă și de mediul privat organizat în baza principiilor economiei de piață. Astfel, statul în Republica Moldova s-a retras prea devreme din economie, când aceasta nu era suficient pregătită pentru o dezvoltare sigură și independentă în condițiile de competiție liberă pe piețele locale și cele din exterior.

Se impune o abordare nouă și tranșantă a mediului economic, după modelul polonez, prin intermediul unor reforme cuprinzătoare, suficient de adânci pentru a determina o schimbare, care să fie implementate într-o perioadă scurtă de timp.

Primul aspect care necesită a fi luat în considerare este sfera socială. Latura socială ocupă o importanță din ce în ce mai mare în preocupările statelor moderne, inclusiv și în Republica Moldova. Dar axarea exclusivă pe satisfacerea unor necesități imediate de ordin social poate pune în pericol perspectivele economice ale

oricărei societăți, inclusiv și ale celei moldovenești. Astfel, asistența statului în sfera socială, mai ales pentru statele sărace precum Moldova, trebuie să fie privită prin prisma asigurării dezvoltării economice. Implicarea diverselor pături sociale în dezvoltarea și construcția activă a economiei și a societății în general, chiar și cu riscurile asociate mari dat fiind nivelul și complexitatea economiilor moderne, este o cale în direcția creării unei societăți sustenabile și cu un viitor prosper.

Un alt aspect esențial este legat de faptul că societățile moderne și, cu atât mai mult, economiile dezvoltate, sunt bazate pe cunoaștere, iar aportul cercetării și inovării este unul esențial pentru realizarea unui progres în sfera economică. Privit din acest unghi, rolul statului în promovarea economiei moldovenești trebuie să fie unul activ, cu intervenții directe care să determine implicarea plenară a mediului științific național în dezvoltarea economiei, transferarea eficientă a rezultatelor cercetării atât naționale cât și internaționale în sfera economică, constituirea unei veritabile economii bazate pe inovații.

Mecanismul economic, în cadrul căruia ar putea fi realizat principiul enunțat mai sus, necesită a fi unul bine structurat și adaptat obiectivului de dezvoltare economică a țării. În vederea evitării unor formulări generale acest obiectiv pentru Moldova este lichidarea handicapului în dezvoltarea economică, implicit a tehnologiilor și tehnicilor folosite în sfera economică, dar și socială, dintre Republica Moldova și media continentului european. În acest sens, experiența statelor din regiunea Asiei de Sud-Est poate oferi o platformă de început. Astfel, este deja bine cunoscută eficiența modelului economic orientat spre export. El a fost pus în aplicare de statele menționate prin intermediul a trei abordări generale în sfera economică, care sunt: *subvenționarea activităților de dezvoltare industrială* (fondarea de către stat a unei instituții specializate în acordarea creditelor pentru dezvoltarea economică constituie un element care necesită a fi luat în considerație); *protecția producătorilor locali în vederea creării condițiilor de dezvoltare a acestora și subvenționarea exporturilor de mărfuri și servicii*, în special celor destinate piețelor din Vest.

Este cunoscut faptul că țara noastră dispune de realizări importante și apreciate la nivel internațional în domeniul cercetării teoretice. Domeniul care necesită o perfecționare și care ar permite să ne bucurăm plenar de realizările cercetării teoretice este cel al cercetării aplicative. Pentru a atinge acest scop, este nevoie de suportul statului în dezvoltarea științei, în special celei aplicative, precum și operarea de investiții în formarea profesională a cadrelor de toate nivelele, cerute de economia națională, pentru facilitarea perceperii de către societate a rezultatelor științifice și absorbției lor în practică.